

ปัญหาความร่วมมือระหว่างประเทศ ในคดีอาญาเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวน

ข้อเสนอแนะ

1. การจัดทำสนธิสัญญากับประเทศต่างๆ :
ควรมีการจัดทำสนธิสัญญาความร่วมมือ
ในคดีอาญากับประเทศต่างๆ เพิ่มขึ้น

2. การแก้ไขกฎหมาย : ควรมีการแก้ไข
กฎหมายทั้งตาม พ.ร.บ. ความร่วมมือ
ในคดีอาญา และ กฎหมายลำดับรอง
เพื่อให้หน่วยงานของรัฐมีอำนาจใน
การประสานความร่วมมือได้มากขึ้น

3. การจัดทำคู่มือแนวทางปฏิบัติ : ควรจัด
ให้มีคู่มือแนวทางปฏิบัติสำหรับเจ้าหน้าที่ที่
เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีการปฏิบัติหน้าที่อย่าง
ถูกต้อง และพยานหลักฐานที่ได้รับไม่ต้อง
ห้ามมิให้รับฟังตามกฎหมาย

1
ยังไม่มีสนธิสัญญาหรือ
ความร่วมมือที่ชัดเจน

2
แนวทางปฏิบัติไม่ชัดเจน

3
อุปสรรคทางด้านภาษา

แนวทางการแก้ไขปัญหา

	ประเทศสหรัฐอเมริกา	สหภาพยุโรป	ประเทศไทย
แนวทางการแก้ปัญหาทางรัฐศาสตร์	- มีการทำสนธิสัญญา MLAT กับประเทศต่างๆ มากถึง ๗๒ ประเทศ - การใช้หลักการถ้อยทีถ้อยอาศัยมีอำนาจต่อรองสูง เพราะเป็นประเทศมหาอำนาจในทางเศรษฐกิจ	- มี EU Conventions และ EU Directives ในเรื่องความร่วมมือ นอกจากนี้ประเทศสมาชิกยังมี MLATs ของตัวเอง - ความร่วมมือแบบไม่เป็นทางการเป็นเรื่องของประเทศสมาชิกแต่ละประเทศ	- มีการทำสนธิสัญญา MLAT กับประเทศต่างๆ ๗ ประเทศ (ข้อมูลจากเว็บไซต์ กรมการกงสุล) - ความร่วมมือแบบไม่เป็นทางการไม่ได้รับการตอบรับมากเท่าใดนัก
แนวทางการแก้ปัญหาเชิงนิติศาสตร์	- มีการดำเนินการสืบสวนสอบสวนภายใต้กรอบของรัฐธรรมนูญสหรัฐ - มีกฎหมายให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐในการประสานความร่วมมือที่กว้างขวาง ในคดีพิเศษบางประเภทอาจมีการตั้ง Task Force	- หลักเรื่องพยานหลักฐานเป็นไปตาม EU Conventions และ Directives - มีกฎหมายรองรับเรื่องหน่วยงานด้านความร่วมมือทางอาญา ผ่าน Eurojust, the European Union Agency for Criminal Justice Cooperation	- การดำเนินการสืบสวน สอบสวนเป็นไปตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา - ยังไม่มีกฎหมายในเรื่ององค์การด้านความร่วมมือ การประสานงาน เป็นการประสานงานผ่านผู้ประสานงานกลาง

ปัญหาความร่วมมือระหว่างประเทศในคดีอาญาเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวน

ยธส. ๑๓ กลุ่มการเวก^๑

๑. บทนำ

การสืบสวนและสอบสวนเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบกระบวนการยุติธรรมเนื่องจากเป็นกระบวนการได้มาซึ่งพยานหลักฐานในการฟ้องร้องเอาผิดกับผู้กระทำความผิด อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการกระทำ ความผิดอาญาในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบจากอาชญากรรมที่ใช้ความรุนแรงและไม่ซับซ้อนไปเป็น อาชญากรรมที่ซ่อนเร้นแอบแฝง ทั้งในบางกรณีก็เป็นไปในลักษณะขององค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ (Transnational Organized Crimes) ซึ่งกำลังทวีความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง^๒ โดยจากสถิติของสำนักงานตำรวจ แห่งชาติพบว่าแนวโน้มการประกอบอาชญากรรมข้ามชาติมีอัตราที่สูงขึ้นทุกปี

สำหรับสาเหตุที่ทำให้การกระทำความผิดข้ามชาติมีปริมาณสูงขึ้นนั้น มาจากปัจจัยเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ (Globalization) การขยายตัวของระบบคมนาคมที่สูงขึ้น (Expansion of Transportation) และ นวัตกรรมใน โลกออนไลน์ (Cyber Innovation) ที่ทำให้บุคคลสามารถเคลื่อนย้ายจากประเทศหนึ่งไปยังประเทศหนึ่งได้อย่าง ง่ายดายขึ้น ทั้งยังทำให้อาชญากรสามารถประกอบอาชญากรรมทางไกล (Remote Crimes) ได้มากขึ้น ดังที่จะ เห็นได้จากข่าวต่างๆ ที่เพิ่มขึ้นเกี่ยวกับการฉ้อโกงผ่านระบบออนไลน์^๓ และ การขยายตัวขององค์กรอาชญากรรม ข้ามชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแถบเอเชีย ดังจะเห็นได้จากข้อมูลของ Global Initiative ในปี ค.ศ. ๒๐๒๑ ที่แสดง ให้เห็นว่าปริมาณอาชญากรรมในภูมิภาคนี้มีปริมาณสูงที่สุด^๔

^๑ ผู้เข้าอบรมหลักสูตรนักบริหารงานยุติธรรมระดับสูง (ยธส.) รุ่นที่ ๑๓ ปรากฏรายนามตามภาคผนวก ก.

^๒ World Bank, **Increasing Transnational Crime and Conflict Threaten Lives around the Globe** [online], accessed ๕ May ๒๐๒๒. Retrieved from: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2019/11/29/increasing-transnational-crime-and-conflict-threaten-lives-around-the-globe>

^๓ ไทยรัฐ, **โจรไซเบอร์แก๊งค์ดันฐานใหญ่ปลายจุมูก** [ออนไลน์], ๕ พฤษภาคม ๒๐๒๒. แหล่งที่มา: <https://www.thairath.co.th/news/local/2209631>

^๔ Global Initiative, **Global Organized Crime Index ๒๐๒๑** [online], accessed ๕ May ๒๐๒๒. Retrieved from: <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2021/09/GITOC-Global-Organized-Crime-Index-2021.pdf>

เครือข่ายอาชญากรรมข้ามชาติก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและมักใช้สถานที่เล่นการพนันเป็นเส้นทางฟอกเงินผิดกฎหมายหรือฟอกเงินผ่านระบบธนาคารในสิงคโปร์และฮ่องกง^๗

เมื่อมีการประกอบอาชญากรรมข้ามชาติมากขึ้น รัฐจึงจำเป็นต้องแสวงหาความร่วมมือระหว่างประเทศในคดีอาญาเพื่อตอบสนองต่อรูปแบบของอาชญากรรมที่เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากการประกอบอาชญากรรมข้ามชาตินั้นมีองค์ประกอบในทางระหว่างประเทศ ทำให้รัฐไม่สามารถเข้าไปใช้อำนาจในการดำเนินการต่างๆ ในต่างประเทศได้ ทำให้ต้องร้องขอให้ประเทศที่พยานหลักฐานตั้งอยู่ หรือ วัตถุแห่งการบังคับคดีตั้งอยู่ดำเนินการแทนให้ ซึ่งแต่เดิมนั้นเป็นไปตามหลักถ้อยทีถ้อยอาศัยตามความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แต่ต่อมาเมื่อนานาประเทศมีความตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวมากขึ้น จึงมีการทำสนธิสัญญาทั้งในรูปแบบทวิภาคี และ พหุภาคี เพื่อความร่วมมือในคดีอาญาที่เพิ่มขึ้น รวมทั้งมีการอนุวัติกฎหมายภายในเพื่อให้กระบวนการในการร่วมมือดังกล่าวมีแบบแผน และเป็นการดำเนินการที่มีอำนาจทางกฎหมายรองรับ สำหรับในประเทศไทยได้มีการประกาศใช้ พระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ.๒๕๓๕ โดยมีการกำหนดให้หน่วยงานของรัฐที่ประสงค์จะขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศให้เสนอเรื่องต่อผู้ประสานงานกลาง^๘ และให้บรรดาพยานหลักฐานและเอกสารที่ได้มาตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ถือว่าเป็นพยานหลักฐานและเอกสารที่รับฟังได้ตามกฎหมาย^๙

อย่างไรก็ตาม การดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวกลับมีปัญหที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติ ซึ่งสาเหตุหนึ่งมาจากการที่ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๕๖ ในวันที่ ๑๓ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๖ เรื่องพระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๖ มาตรา ๓๗ มาตรา ๓๘ มาตรา ๓๙ และมาตรา ๔๑ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง มาตรา ๒๙ และมาตรา ๔๐ (๒) (๓) (๔) (๗) หรือไม่ ซึ่งสามารถสรุปคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญได้ดังนี้^{๑๐}

(๑) ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแล้วเห็นว่า พระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๖ มาตรา ๓๗ มาตรา ๓๘ และ มาตรา ๓๙ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

^๗ UNODC, **Organised crime syndicates are targeting Southeast Asia to expand operations**: UNODC [online], accessed ๕ May ๒๐๒๒. Retrieved from: https://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/2019/July/organised-crime-syndicates-are-targeting-southeast-asia-to-expand-operations_-unodc.html

^๘ มาตรา ๓๖ แห่งพระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ.๒๕๓๕

^๙ มาตรา ๔๑ แห่งพระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ.๒๕๓๕

^{๑๐} คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๔/๒๕๕๖

(๒) ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแล้วเห็นว่า พระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๔๑ ซึ่งบัญญัติให้บรรดาพยานหลักฐานและเอกสารที่ได้มาตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ถือว่าเป็น พยานหลักฐานและเอกสารที่รับฟังได้ตามกฎหมาย นั้น เป็นบทบัญญัติที่มีได้กำหนดรายละเอียดขั้นตอน และ กระบวนการเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐาน แต่เป็นบทบัญญัติที่บังคับให้จำเลยต้องถูกผูกมัดตามพยานหลักฐาน และเอกสารที่ได้มาจากการสืบพยานของโจทก์ในศาลต่างประเทศที่จำเลยไม่มีโอกาสตรวจหรือรับทราบ พยานหลักฐาน หรือต่อสู้คดีได้อย่างเพียงพอ ทำให้ขัด มาตรา ๓ วรรคสอง มาตรา ๒๙ มาตรา ๔๐ (๒) (๓) (๔) และ (๗) แห่งรัฐธรรมนูญ ทำให้มาตราดังกล่าวเป็นอันบังคับไม่ได้ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๖

คำวินิจฉัยดังกล่าวส่งผลให้เกิดการแก้ไขเพิ่มเติมมาตราดังกล่าวโดยพระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่าง ประเทศในเรื่องทางอาญา (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๙ ซึ่งประเด็นสำคัญในการแก้ไขดังกล่าวคือ มาตรา ๔๑ ซึ่งได้ แก้ไขเป็น มาตรา ๔๑ การรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาจากต่างประเทศ ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม ซึ่งการแก้ไขเช่นว่านำมาซึ่งปัญหาในทางปฏิบัติเนื่องจากการดำเนินคดี อาญาระหว่างประเทศมีข้อจำกัดในการดำเนินการหลายประการ ได้แก่

(๑) ในบางประเทศยังไม่มีกำหนด กฎหมายและระเบียบปฏิบัติภายในประเทศ ในการประสานความร่วมมือระหว่างประเทศ ในทางอาญาระหว่างกัน เช่น สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและฟิลิปปินส์ ซึ่ง การดำเนินการจะว่าตามข้อกำหนดในสนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาในภูมิภาค อาเซียนเป็นหลัก ซึ่งบ่อยครั้งมักจะประสบปัญหาในเรื่องการตีความและยังขาดความชัดเจนแน่นอนเกี่ยวกับ หลักเกณฑ์รายละเอียดในการปฏิบัติที่ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบเป็นหลักและยังไม่ได้มีการ กำหนดแนวทางปฏิบัติระหว่างประเทศภาคีที่ชัดเจน

(๒) การขาดสภาพบังคับทางกฎหมาย เนื่องจากกระบวนการขอความร่วมมือระหว่างประเทศในคดีอาญา ยังไม่มีมาตรการบังคับทางกฎหมายที่ชัดเจน จึงอาศัยความร่วมมือกันระหว่างประเทศเป็นสำคัญ กรณีการขอ ข้อมูลซึ่งเป็นพยานหลักฐานทางคดีที่สำคัญต้องใช้ระยะเวลาในการประสานงาน การรับเอกสารหลักฐานหรือวัตถุ พยานที่เกี่ยวข้องเป็นเวลานานมาก ส่งผลให้อาจเกิดความล่าช้าในทางปฏิบัติและในหลายคดีทางพนักงานสอบสวน ไม่อาจรอรับพยานหลักฐานประกอบสำนวนได้เนื่องจากเกรงว่าจะไม่ทันต่อระยะเวลาตามกฎหมายภายในอายุ ความ กรณีดังกล่าว หากเป็นประเด็นสำคัญทางคดีและไม่ได้ได้รับความร่วมมือระหว่างประเทศดังกล่าว อาจส่งผล กระทบต่อรูปคดีถึงขั้นที่พยานหลักฐานไม่พอพ้อง และก่อให้เกิดความเสียหายแก่คดีได้ กระทบต่อประสิทธิภาพใน การสืบสวนสอบสวนเป็นอย่างมาก

(๓) การประสบปัญหาค่าใช้จ่ายที่สูงในกระบวนการขอความร่วมมือระหว่างประเทศ เนื่องจากในการดำเนินการนั้นต้องมีการแปลเอกสารจากภาษาไทย เป็นภาษาของประเทศที่จะขอความร่วมมือ และหลายคดีที่เป็นคดีสำคัญจำเป็นและเร่งด่วน พนักงานสอบสวนจำต้องไปประสานงานยังประเทศต้นทางในการขอความร่วมมือทางคดีอาญา ซึ่งอาจจะทำให้การดำเนินการมีความรวดเร็วมากขึ้น แต่ก็ยังมีค่าใช้จ่ายที่เพิ่มสูงมากขึ้นไปด้วยเช่นเดียวกัน

(๔) ปัญหาผู้ประสานงานกลาง (Central Authority) ซึ่งโดยปกติประเทศที่มีสนธิสัญญาความร่วมมือทางอาญาระหว่างกันจะทำความตกลงให้มีการประสานความร่วมมือผ่านผู้ประสานงานกลางระหว่างกันโดยตรง ไม่จำเป็นต้องดำเนินการส่งและรับคำร้อง ผ่านช่องทางการทูตอีกเนื่องจากได้มีการทำความตกลงกันไว้ในสนธิสัญญาแล้ว

ทั้งนี้ ตามสนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในเรื่องทางอาญาในภูมิภาคอาเซียนฯ ได้กำหนดให้ประเทศภาคีแต่ละประเทศจะต้องแต่งตั้งผู้ประสานงานกลาง เพื่อจัดทำและรับคำร้องขอความช่วยเหลือตามสนธิสัญญาฯ และผู้ประสานงานกลางจะต้องติดต่อซึ่งกันและกันโดยตรง และยังกำหนดให้ผู้ประสานงานกลางของประเทศภาคีสมาชิก อาจเลือกติดต่อโดยทางช่องทางการทูตได้ ซึ่งในทางปฏิบัติ บ่อยครั้งที่ผู้ประสานงานกลางจะบอกปิดให้ทำการติดต่อผ่านช่องทางทูตก่อนซึ่งทำให้เกิดขั้นตอนและระยะเวลาเพิ่มมากขึ้น ทั้งยังไม่สามารถรับประกันได้ว่าประเทศที่ได้ร้องขอความช่วยเหลือไปจะปฏิบัติตาม^{๑๑}

(๕) ปัญหาเรื่องข้อกีดกันในการส่งผู้ร้ายข้ามแดน โดยในข้อปฏิบัติของการส่งผู้ร้ายข้ามแดนจะขึ้นอยู่กับกฎหมายภายในของรัฐที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นทวิภาคีระหว่างกัน โดยทั้งรัฐผู้ร้องขอและรัฐผู้ได้รับคำร้องต่างเป็นภาคีต่อกัน แต่อย่างไรก็ตามในข้อผูกพันดังกล่าวอาจมีปัญหาเรื่องหลักข้อยกเว้นเรื่องการส่งคนต่างชาติข้ามแดนหรือหลักสัญชาติซึ่งตามหลักไม่ส่งคนชาติของตน ซึ่งรัฐส่วนมากจะไม่ส่งคนชาติของตนข้ามแดนไปเพื่อดำเนินคดีหรือเพื่อรับโทษในรัฐอื่น

อนึ่ง การส่งบุคคลสัญชาติของตนในฐานะผู้ร้ายข้ามแดนถือได้ว่าเป็นการเสียอำนาจอธิปไตยในทางศาล เพราะในการดำเนินการส่งตัวบุคคลสัญชาติตนเป็นผู้ร้ายข้ามแดน ถือได้ว่าเป็นการขัดกับหลักทั่วไปที่ว่าพลเมืองของประเทศโดยอ้อมมีสิทธิที่จะอยู่ในประเทศของตนได้เสมอ จะถูกเนรเทศมิได้ ดังนั้น หากรัฐยอมส่งคนชาติของตนให้ไป ก็จะทำให้มีผลเสมือนการเนรเทศพลเรือนของตนโดยทางอ้อมหรือโดยปริยาย นอกจากนี้ ในการดำเนินการส่ง

^{๑๑} ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา ในกลุ่มประเทศอาเซียน [ออนไลน์], ๕ พฤษภาคม ๒๐๒๒. แหล่งที่มา: <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JTJS/article/download/246973/167822/>

ตัวบุคคลสัญชาติตนเป็นผู้ร้ายข้ามแดนอาจถือได้ว่าเป็นการยอมลดหรือละอำนาจอธิปไตยของประเทศผู้รับคำขอ เมื่อพิจารณาจากกฎหมายภายในของประเทศไทยซึ่งได้มีการบัญญัติในเรื่องการไม่ส่งตัวบุคคลสัญชาติไทยไปให้รัฐบาลต่างประเทศ เว้นแต่จะเข้าหลักเกณฑ์ในเรื่องที่บุคคลนั้นยินยอมหรือประเทศไทยมีสนธิสัญญาเกี่ยวกับการส่งผู้ร้ายข้ามแดนกับประเทศอื่นในเรื่องดังกล่าว หากเป็นกรณีของการปฏิบัติตามช่องทางทางการทูต ประเทศไทยไทยเคยปฏิเสธคำขอ อาจไม่ยอมให้ความร่วมมือในคราวถัดไปตามหลักถ้อยที่ถ้อยอาศัยได้^{๑๒}

จากปัญหาดังกล่าวทำให้จำเป็นต้องศึกษาว่าปัญหาในทางปฏิบัติดังกล่าวจะสามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีการใดโดยในประเทศสหรัฐอเมริกาและกลุ่มสหภาพยุโรปถือเป็นประเทศที่มีพัฒนาการด้านความร่วมมือในคดีอาญาอย่างสูง ดังนั้นจึงควรนำมาตรการทางกฎหมายและแนวปฏิบัติของประเทศดังกล่าวมาปรับใช้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในกระบวนการยุติธรรมต่อไป

๒. สมมติฐาน

แม้ประเทศไทยจะหลักเกณฑ์ในการร่วมมือในคดีอาญาเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนตามพระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา ในปี พ.ศ.๒๕๓๕ ก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติความร่วมมือดังกล่าวกลับเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากยังขาดข้อตกลงระหว่างประเทศ กฎหมายลำดับรอง และแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนในการดำเนินการดังกล่าว จึงสมควรนำแนวทางต้นแบบของประเทศสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรป มาปรับใช้เพื่อให้ความร่วมมือระหว่างประเทศในคดีอาญาเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถนำเสนอพยานหลักฐานต่อศาลได้โดยไม่เป็นพยานหลักฐานที่ต้องห้ามมิให้รับฟัง

๓. วิธีการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง “ปัญหาความร่วมมือระหว่างประเทศในคดีอาญาเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวน” คณะผู้ศึกษา ได้ค้นคว้าแนวความคิดทฤษฎี โดยศึกษาเปรียบเทียบกับกรณีการดำเนินการตามความร่วมมือระหว่างประเทศในคดีอาญาของประเทศภาคพื้นทวีปยุโรปและ ประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อเสนอแนะแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสมของความร่วมมือระหว่างประเทศในคดีอาญาเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนในประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพ ทันสมัย ลดภาระของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง สำหรับแนวทางในการศึกษา แบ่งออกเป็น ๒ แนวทาง ได้แก่

^{๑๒} ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างประเทศ ในเรื่องทางอาญาในอาเซียน [ออนไลน์], ๕ พฤษภาคม ๒๐๒๒. แหล่งที่มา: <http://libdcmns.nida.ac.th/thesis6/2556/b185196.pdf>

(๓.๑) การค้นคว้าเอกสาร (Documentary)

การค้นคว้าเอกสารในเบื้องต้นเป็นการรวบรวมข้อมูลทางด้านเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยทั้งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) อันได้แก่ข้อมูลที่ยังต้องมีการวิเคราะห์ และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้มีการวิเคราะห์แล้ว ได้แก่ รายงาน วิจัย ตำรา บทความ และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

(๓.๒) การสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องเป็นการรวบรวมข้อมูลทางปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างประเทศในคดีอาญาเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวน ได้แก่ เจ้าหน้าที่จากกรมสอบสวนคดีพิเศษ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และสำนักงานอัยการสูงสุด โดยเน้นถึงปัญหาในทางปฏิบัติและความเป็นไปได้ในการนำต้นแบบแนวทางการแก้ไขปัญหามาบังคับใช้

๔. ขอบเขตการศึกษา

ในการศึกษา “ปัญหาความร่วมมือระหว่างประเทศในคดีอาญาเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวน” นี้ คณะผู้ศึกษาจะได้ค้นคว้าปัญหาและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างประเทศในคดีอาญาเกี่ยวกับการสืบสวน ระเบียบและวิธีปฏิบัติที่เกี่ยวข้องเพื่อค้นหาสาเหตุและที่มาของปัญหา พร้อมทั้งจะศึกษาระบบการความร่วมมือระหว่างประเทศในคดีอาญาเกี่ยวกับการสืบสวนของประเทศสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปเพื่อเป็นแนวทางในการเสนอแนะระบบและแนวทางที่ถูกต้อง ศึกษามาตรฐานในระดับสากล โดยวิเคราะห์บทบังคับของกฎหมาย ระเบียบและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อปรับปรุงและพัฒนาระบบความร่วมมือระหว่างประเทศในคดีอาญาเกี่ยวกับการสืบสวนให้ทันสมัย เกิดความสะดวกและรวดเร็วโดยคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชน ความร่วมมือระหว่างประเทศ และความเป็นธรรมแก่ผู้ต้องหา และ ผู้เสียหายในคดีอาญา

๕. แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ความร่วมมือในคดีอาญาเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนถือเป็นการดำเนินการในทางระหว่างประเทศรูปแบบหนึ่งซึ่งมีพื้นฐานทางความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องหลายประการทั้งทางนิติศาสตร์ และทางรัฐศาสตร์ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งการศึกษาแนวความคิดและทฤษฎีดังกล่าวจะทำให้เข้าใจถึงที่มาของปัญหาและสามารถวิเคราะห์แนวทางในการแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้อง

(๕.๑) แนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับรัฐและอำนาจอธิปไตย

คำว่า “รัฐ” มาจากภาษาลาตินว่า status ที่แปลว่า สิ่งที่ยืนขึ้น ในความหมายดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงขนาดหรือขอบตำแหน่งที่อยู่เหนือพลเมืองหรือผู้ที่อยู่ใต้ปกครอง แนวความคิดฝ่ายหนึ่งมองว่า รัฐมิใช่ผลที่เกิดจากเหตุการณ์ตามธรรมชาติที่ทำให้รัฐเกิดขึ้น รัฐในแง่คิดดังกล่าวจึงมิใช่ผลผลิตจากธรรมชาติตามแนวความคิดฝ่ายนี้ เห็นว่า รัฐเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นหรือถูกผลิตขึ้นจากประวัติศาสตร์กล่าวคือ รัฐเป็นผลผลิตที่เกิดจากประวัติศาสตร์แห่งชนชาติ ในขณะที่มีแนวความคิดอีกฝ่ายโต้แย้งว่า รัฐเป็นผลผลิตจากธรรมชาติ ธรรมชาติของมนุษย์ก่อให้เกิดรัฐขึ้นได้ เป็นแนวความคิดที่มองถึงความจำเป็นของการดำรงอยู่ร่วมกันของมนุษย์ทำให้มนุษย์ต่างต้องการความมั่นคงและปลอดภัย ล้วนแล้วแต่เป็นสัญชาตญาณของความรอดซึ่งเป็นกฎธรรมชาติ^{๑๓} เมื่อมีการก่อตั้งรัฐเกิดขึ้น รัฐย่อมมีอำนาจอธิปไตยและขอบเขตอำนาจของรัฐในการบังคับใช้กฎหมายภายในเขตแดนและเขตอำนาจของตน

(๕.๑.๑) ทฤษฎีเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยและเขตอำนาจของรัฐในคดีอาญา

โดยทั่วไปแล้ว การใช้กฎหมายอาญาบังคับในแต่ละรัฐเป็นปัญหาต้องพิจารณาว่าการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ต้องรับโทษตามกฎหมายของรัฐหรือไม่ ซึ่งรัฐหนึ่งก็ย่อมมีอำนาจในการบัญญัติว่าการกระทำใดเป็นการกระทำความผิดอาญาตามอำนาจอธิปไตยในเขตอำนาจรัฐของตนอย่างเต็มที่ แต่การกระทำซึ่งกำหนดให้เป็นความผิดนั้นอาจจะต้องรับโทษตามกฎหมายเสมอไปเพราะกฎหมายอาญาของรัฐหนึ่งไม่สามารถครอบคลุมการกระทำทุกการกระทำโดยไม่คำนึงถึงอาณาเขตของรัฐและสัญชาติของผู้กระทำ กล่าวคือ การกระทำใดการกระทำหนึ่งอาจกระทำลงในอาณาเขตของรัฐต่างประเทศหรือโดยคนชาติของรัฐต่างประเทศ^{๑๔} ในกรณีนี้ก็อาจมีข้อยกเว้นบางประการที่ทำให้กฎหมายอาญาในรัฐนั้นเอาผิดกับการกระทำนั้นไม่ได้ ทั้งนี้ การพิจารณาว่ารัฐมีอำนาจในดำเนินคดีอาญาหรือไม่ย่อมเป็นไปตามหลักทฤษฎีในการกำหนดเขตอำนาจของรัฐ

(๕.๑.๒) ทฤษฎีในการกำหนดเขตอำนาจรัฐ

ในการวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายอาญาของรัฐกับการกระทำความผิด หรือในกรณีที่เกิดการกระทำความผิดในอาณาเขตของรัฐต่างประเทศ รัฐจะต้องคำนึงถึงจุดเกาะเกี่ยวที่สำคัญเสมอ^{๑๕} และต้องเป็นจุดเกาะเกี่ยวที่เชื่อมโยงกับอำนาจรัฐของตน จุดเกาะเกี่ยวที่เป็นความชอบธรรมในการใช้อำนาจรัฐในคดีอาญามีอยู่หลายประการด้วยกัน ได้แก่

^{๑๓} เกรียงไกร เจริญนาวัฒน์, หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชน ว่าด้วย รัฐ รัฐธรรมนูญ และกฎหมาย (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๖๔), หน้า ๒๑.

^{๑๔} คณิต ฒ นคร, กฎหมายอาญาภาคทั่วไป (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๖๓), หน้า ๑๐๘.

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๙.

(๕.๑.๒.๑) หลักดินแดน (territorial principle)

รัฐย่อมมีเขตอำนาจที่สมบูรณ์เหนือบุคคล ทรัพย์สิน หรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่อยู่หรือเกิดขึ้นภายในดินแดนของรัฐนั้นตามหลักอำนาจอธิปไตย โดยมีข้อยกเว้นบางประการตามกฎหมายระหว่างประเทศ ดังนั้นรัฐแต่ละรัฐย่อมมีอำนาจอธิปไตยและใช้กฎหมายได้เหนือดินแดนของรัฐนั้น กฎหมายอาญาของรัฐย่อมใช้กับการกระทำความผิดอาญาทั้งหลายที่ได้กระทำลงภายในอาณาเขตของรัฐนั้นโดยไม่คำนึงถึงสัญชาติผู้กระทำความผิด หลักดินแดนนี้ถือเอาอาณาเขตของรัฐเป็นจุดเกาะเกี่ยวและจุดเกาะเกี่ยวเรื่องอาณาเขตของรัฐเป็นจุดเกาะเกี่ยวที่มีความสำคัญมาก เพราะดินแดนของรัฐเป็นที่มาของความเด็ดขาดของอำนาจรัฐ เอกราชของรัฐ และความเสมอภาคของรัฐที่มีอธิปไตยทั้งหลาย นอกจากนี้ความยุติธรรมในเฉพาะกรณีตลอดจนค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดียังเป็นเหตุผลสำคัญที่สนับสนุนหลักดินแดนอีกด้วยเพราะการแสวงหาหลักฐานในที่เกิดเหตุย่อมจะได้ผลดีและความเชื่อถือที่สุด^{๑๖} ทั้งนี้ในบางกรณีหลักดินแดนอาจขยายไปถึงการกระทำความผิดนอกอาณาเขตของรัฐด้วยเมื่อการกระทำความผิดนั้นเกิดขึ้นคาบเกี่ยวกับดินแดนของรัฐนั้น หรือในสถานที่พิเศษ^{๑๗}

(๕.๑.๒.๒) หลักสัญชาติ (Nationality Principle)

สัญชาติเป็นจุดเกาะเกี่ยวอย่างหนึ่งที่ทำให้รัฐในฐานะผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายระหว่างประเทศ สามารถใช้เขตอำนาจของตนเหนือบุคคลหรือทรัพย์สินที่มีสัญชาติของรัฐนั้นได้ ดังนั้นการกระทำของบุคคลสัญชาติของรัฐจึงเป็นการกระทำที่ต้องได้รับโทษตามกฎหมายอาญาของรัฐเจ้าของสัญชาติ แม้การกระทำนั้นจะได้กระทำลงในดินแดนของรัฐต่างประเทศ ทั้งนี้หลักสัญชาติเป็นหลักกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีอาญาที่เก่าแก่ที่สุด เพราะตามแนวความคิดเห็นของกฎหมายดั้งเดิมนั้นเห็นว่าสถานะของบุคคลย่อมกำหนดโดยความเกี่ยวพันของบุคคลกับชุมชน และสถานภาพของบุคคลดังกล่าวนี้จะมีอยู่ตลอดไปไม่ว่าบุคคลนั้นอยู่ที่ใด หลักสัญชาติเน้นความผูกพันของบุคคลกับชาติ ความชอบธรรมของหลักสัญชาติอยู่ที่ความเห็นว่ารัฐต้องมีอำนาจเหนือคนของรัฐแม้บุคคลนั้นจะอยู่ในรัฐอื่นก็ตาม^{๑๘} สำหรับบุคคลหรือวัตถุที่มีสัญชาติได้นั้นได้แก่ สัญชาติของบุคคลธรรมดา (Nationality of Natural Persons) สัญชาติของนิติบุคคลธรรมดา (Nationality of Juristic

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๐.

^{๑๗} เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค ๑ บทบัญญัติทั่วไป (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ พลสยาม พรินติ้ง (ประเทศไทย), ๒๕๕๑), หน้า ๔๙.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒.

Persons), สัญชาติของเรือ (Nationality of Ships) สัญชาติของอากาศยาน (Nationality of Aircraft) สัญชาติของอวกาศยาน (Nationality of Spacecraft)^{๑๙}

(๕.๑.๒.๓) หลักป้องกัน (Protective Principle)

กฎหมายอาญาของรัฐสามารถใช้กับการกระทำของคนต่างด้าวที่ได้กระทำความผิดในรัฐต่างประเทศได้ด้วยถ้าการกระทำนั้นละเมิดหรือคุกคามคุณธรรมทางกฎหมายภายในรัฐ ดังนั้นอำนาจในการบังคับใช้กฎหมายอาญาของรัฐจึงขยายไปถึงลักษณะของความผิดที่ระบุเป็นความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรอันเป็นความผิดที่มีลักษณะที่ไม่ว่าผู้กระทำความผิดจะมีสัญชาติใดหรือความผิดเกิด ณ ที่ใด หากการกระทำนั้นกระทบกระเทือนถึงความมั่นคงของราชอาณาจักร รัฐนั้นย่อมมีอำนาจในการพิจารณาความผิดและลงโทษตามกฎหมายในรัฐของตน

นอกจากนี้รัฐยังมีสิทธิจะดำรงชาติของตน ดังนั้นรัฐมีสิทธิที่จะระงับการกระทำตลอดจนลงโทษผู้ที่กระทำการอันเป็นอันตรายและกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของรัฐทางการเมือง เช่น การล้มล้างรัฐบาล การบ่อนทำลายความมั่นคงทางเศรษฐกิจของรัฐ เป็นต้น แม้การกระทำดังกล่าวจะเกิดนอกเขตแดนของรัฐและผู้กระทำความผิดมีสัญชาติของรัฐที่ได้รับความเสียหาย รัฐที่เสียหายก็มีอำนาจที่จะลงโทษบุคคลเหล่านั้นได้ โดยรัฐที่เสียหายก็จะร้องขอต่อศาลของประเทศที่มีการกระทำผิดเกิดขึ้นให้ผู้กระทำความผิดนั้นหยุดการกระทำนั้นเสีย^{๒๐}

(๕.๑.๒.๔) หลักคนชาติเป็นผู้ถูกระทำ (Passive Personality Principle)

หลักคนชาติเป็นผู้ถูกระทำเป็นหลักในการคุ้มครองคนในสัญชาติของตนซึ่งสิ่งที่ถูกละเมิดหรือคุกคามซึ่งมีพื้นฐานมาจากคุณธรรมทางกฎหมายส่วนบุคคล^{๒๑} โดยกฎหมายอาญาของรัฐสามารถใช้กับการกระทำของคนต่างด้าวที่ได้กระทำความผิดในรัฐต่างประเทศได้ ถ้าการกระทำนั้นละเมิดหรือคุกคามคุณธรรมทางกฎหมายที่เกี่ยวกับคุณธรรมทางกฎหมายส่วนบุคคล หลักนี้ยืนยันหลักที่ว่า กฎหมายของรัฐใด ย่อมใช้บังคับและคุ้มครองบุคคลของรัฐนั้น^{๒๒} โดยตามหลักคนชาติเป็นผู้ถูกระทำ กฎหมายย่อมถูกใช้เพื่อคุ้มครองคนชาติซึ่งเป็นผู้เสียหายไม่ว่าอยู่ ณ ที่ใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นนอกราชอาณาจักร

^{๑๙} ดวงเด่น นาคสีหราช, หลักกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๖๔), หน้า ๒๐๐.

^{๒๐} อภิญา เลื่อนฉวี, กฎหมายระหว่างประเทศ แผนกคดีเมือง (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๕๔), หน้า ๙๒-๙๓

^{๒๑} คณิต ณ นคร, กฎหมายอาญาภาคทั่วไป, หน้า ๑๑๑.

^{๒๒} ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ และรณกรณ์ บุญมี, กฎหมายอาญาภาคทั่วไป (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๖๔), หน้า ๓๘.

(๕.๑.๒.๕) หลักความผิดสากล (Universal Jurisdiction Principle)

หลักเขตอำนาจสากลหรือหลักความผิดสากล เป็นหลักที่รัฐทุกรัฐใช้ในการลงโทษผู้กระทำความผิดอาญาที่มีลักษณะความผิดเป็นสากล โดยไม่พิจารณาว่าผู้กระทำความผิดหรือผู้เสียหายนั้นจะเป็นผู้มีสัญชาติใดและไม่ว่าการกระทำความผิดนั้นจะได้กระทำลงในเขตแดนใดก็ตาม ทั้งนี้ เนื่องจากการกระทำความผิดที่เป็นลักษณะสากลนั้นเป็นการกระทำความผิดอันเป็นศัตรูต่อมวลมนุษยชาติ (hostis humani generis) ดังนั้นการที่รัฐใดรัฐหนึ่งลงโทษผู้กระทำความผิดในลักษณะนี้ ย่อมเป็นการลงโทษแทนรัฐอื่น^{๒๓} โดยความผิดที่มีการบัญญัติให้รัฐมีเขตอำนาจสากลในการลงโทษมักจะเป็นความผิดร้ายแรงที่มีผลกระทบต่อรัฐ หรือความผิดที่ในมุมมองทางระหว่างประเทศเห็นว่าความผิดดังกล่าวเป็นความผิดต่อมวลมนุษยชาติโดยรวม เช่น ความผิดเกี่ยวกับการค้ายาเสพติดให้โทษ การเอาคนลงเป็นทาส การค้าหญิง การปลอมแปลงเงินตรา ทั้งนี้ เพื่อให้ทุกรัฐได้ร่วมกันต่อสู้กับอาชญากรรมข้ามประเทศและร่วมมือกันดูแลรักษาความปลอดภัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(๕.๒) ทฤษฎีเกี่ยวกับความร่วมมือในคดีอาญา

เนื่องจากโดยทั่วไปรัฐไม่อาจจะบังคับใช้เขตอำนาจของรัฐนอกอาณาเขตของรัฐ เมื่อเกิดกรณีที่ผู้กระทำความผิดในรัฐหนึ่งหลบหนีไปยังประเทศอื่นซึ่งมิใช่รัฐที่ตนกระทำความผิด รัฐเจ้าของสัญชาติของตน หรือรัฐเจ้าของสัญชาติของผู้เสียหาย เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ต้องรับโทษ รัฐต่าง ๆ จึงต้องร่วมมือกันในการบังคับกฎหมายอาญาของตนเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว^{๒๔}

(๕.๒.๑) หลักความผิดอาญาสองรัฐ (Dual Criminality)

หลักความผิดอาญาสองรัฐถือเป็นหลักการพื้นฐานประการหนึ่งในความร่วมมือในคดีอาญาระหว่างประเทศ โดยมีพื้นฐานมาจากแนวความคิดที่ว่าการจะมีความร่วมมือในคดีอาญาระหว่างประเทศได้ การกระทำที่เป็นความผิดหรือการกระทำมูลฐานที่ร้องขอความช่วยเหลือต้องเป็นความผิดอาญาของทั้งรัฐผู้ขอความช่วยเหลือและรัฐผู้ส่งความช่วยเหลือ ไม่ว่าจะเป็นความผิดที่กำหนดไว้ในหมวดเดียวกันหรือเรียกชื่อความผิดเป็นอย่างเดียวกันทั้งสองประเทศหรือไม่ก็ตาม^{๒๕} ทั้งนี้เนื่องจากหากมีการให้ช่วยเหลือในคดีอาญาระหว่างประเทศทั้งที่

^{๒๓} คณิต ฒ นคร, กฎหมายอาญาภาคทั่วไป, หน้า ๑๑๒.

^{๒๔} พันธุ์ทิพย์ กาญจนาจิตรา สายสุนทร, “ศาลอุทธรณ์และบทบาทของกระบวนการยุติธรรมเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาคมระหว่างประเทศ,” ใน การส่งผู้ร้ายข้ามแดนทฤษฎีและแนวปฏิบัติ, โชติช่วง พัววงศ์, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: เพชรรุ้งการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๙.

^{๒๕} ต่อศักดิ์ บุรณะเรืองโรจน์, คำอธิบายพระราชบัญญัติส่งผู้ร้ายข้ามแดน พ.ศ. ๒๕๕๑ หลักกฎหมายและทางปฏิบัติ (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๕๗), หน้า ๓๔-๓๕.

ความผิดนั้นมิใช่ความผิดของรัฐตนย่อมทำให้เกิดผลประหลาด โดยหลักนี้อาจขยายครอบคลุมไปถึงอำนาจดำเนินคดีและเงื่อนไขการลงโทษอื่น ๆ ด้วย^{๒๖}

(๕.๒.๒) หลักถ้อยทีถ้อยอาศัย (Reciprocity)

หลักถ้อยทีถ้อยอาศัยถือเป็นหลักพื้นฐานในเรื่องให้ความช่วยเหลือหรือความร่วมมือในคดีอาญาในกรณีที่รัฐที่ร้องขอความช่วยเหลือมิได้มีสนธิสัญญากับรัฐที่ส่งความช่วยเหลือ โดยตามหลักการดังกล่าว รัฐที่เกี่ยวข้องทั้งสองรัฐจะต้องปฏิบัติต่างตอบแทนกันในเรื่องให้ความร่วมมือในคดีอาญาโดยไม่ถือหลักว่าจะต้องมีสนธิสัญญาต่อกัน^{๒๗} กล่าวคือ รัฐคู่กรณีแต่ละรัฐมีหน้าที่จะต้องให้ความช่วยเหลือด้านคดีอาญาแก่กันหากมีกรณีร้องขอต่อกัน ภายใต้เงื่อนไขว่ารัฐผู้ร้องขอความช่วยเหลือจะต้องให้การรับประกันว่า หากรัฐตนได้รับการร้องขอให้ดำเนินการเช่นเดียวกันในคราวถัดไปจากรัฐนั้น รัฐตนก็จะยอมปฏิบัติเช่นเดียวกัน

(๕.๓) แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสืบสวนและสอบสวน

การสืบสวนสอบสวนถือเป็นกระบวนการที่สำคัญในคดีอาญา เพราะเป็นกระบวนการได้มาซึ่งพยานหลักฐานในการฟ้องร้องเอาผิดกับผู้กระทำความผิด และพยานหลักฐานถือเป็นหัวใจสำคัญในคดีอาญา เพราะมาตรฐานการพิสูจน์ (Standard of Proof) ในคดีอาญานั้นเป็นมาตรฐานการพิสูจน์แบบการพิสูจน์โดยปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยได้กระทำความผิด (Proof beyond reasonably doubt) ในขณะเดียวกันหากการสืบสวนสอบสวนกระทำลงโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ย่อมส่งผลให้พยานหลักฐานที่ได้มาจากการสืบสวนสอบสวนไม่สามารถรับฟังได้และย่อมนำไปสู่ความล้มเหลวในการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิด

(๕.๓.๑) หลักการดำเนินคดีอาญา

หลักการดำเนินคดีอาญาอาจแบ่งได้สองหลักการที่สำคัญคือ หลักการควบคุมอาชญากรรม และ หลักศุภนิติกระบวนการ ซึ่งในปัจจุบัน ประเทศต่าง ๆ มิได้ปฏิบัติตามหลักการใดหลักการหนึ่งแต่เพียงหลักการเดียวแต่่มักจะเป็นระบบผสมของสองหลักการนี้ เพียงแต่ว่าจะเน้นหนักไปทางหลักการใดหลักการหนึ่งเท่านั้น

(๕.๓.๑.๑) หลักการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control)

หลักการควบคุมอาชญากรรมเป็นหลักการที่เน้นส่งเสริมประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยมุ่งจะควบคุม ระงับ และปราบปรามอาชญากรรมเป็นหลัก เพราะวัตถุประสงค์ที่สำคัญของ

^{๒๖} คณิต ฒ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๖๑), หน้า ๔๖๙.

^{๒๗} ต่อศักดิ์ บุณยะเรืองโรจน์, คำอธิบายพระราชบัญญัติส่งผู้ร้ายข้ามแดน พ.ศ. ๒๕๕๑ หลักกฎหมายและทางปฏิบัติ, หน้า ๓๑.

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาคือ การให้หลักประกันความปลอดภัยแก่ประชาชนและหากรัฐไม่สามารถนำอาชญากรรมมาลงโทษได้แล้วจะส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในสังคม โดยสันนิษฐานว่าหากมีการจับกุมผู้ทำละเมิดผู้นั้นจะเป็นผู้กระทำความผิดจริง การดำเนินการตามขั้นตอนของกระบวนการจะต้องมีความรวดเร็วและเด็ดขาด ส่วนเรื่องการคุ้มครองเสรีภาพของบุลนั้นเป็นเรื่องรองลงไป^{๒๘}

(๕.๓.๑.๒) หลักศุนิติกระบวนการ (Due Process)

หลักศุนิติกระบวนการเป็นหลักการที่ยึดหลักนิติธรรมเป็นหลักในการดำเนินคดีอาญาให้ต้องมีความเป็นธรรมเป็นไปตามขั้นตอนของกฎหมาย ขอบด้วยกฎหมาย และเคารพต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยเน้นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในกระบวนการยุติธรรมมากกว่าจะพยายามป้องกันปราบปรามอาชญากรรม การดำเนินคดีต้องทำตามรูปแบบและไม่เห็นด้วยกับการแสวงหาหลักฐานที่ไม่เป็นทางการ

(๕.๓.๒) สิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญา

การคุ้มครองและรับรองสิทธิของผู้ต้องหาเป็นสิ่งที่รัฐต่างๆ ได้ยอมรับและให้การคุ้มครองโดยมีการวางหลักการดังกล่าวไว้ทั้งในรัฐธรรมนูญและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไว้หลายประการด้วยกันไม่ว่าจะเป็น สิทธิในการมีทนาย สิทธิที่จะได้รับการเยี่ยมตามสมควร สิทธิในการมีล่ามระหว่างถูกควบคุมตัวหรือถูกสอบสวน สิทธิที่จะไม่ได้รับการเปิดเผยข้อมูลในลักษณะประจานว่าเป็นผู้กระทำผิด สิทธิที่จะไม่ถูกจับกุมหรือตรวจค้นโดยไม่มีเหตุอันสมควร สิทธิที่จะได้รับการควบคุมเท่าที่จำเป็น สิทธิที่จะได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว สิทธิที่จะให้การโดยสมัครใจ และสิทธิที่จะไม่ได้รับการใช้กำลังโดยไม่จำเป็นในชั้นจับกุม^{๒๙}

(๕.๓.๓) หลักการรับฟังพยานหลักฐานในคดีอาญา (Admissible Evidence)

หลักการรับฟังพยานหลักฐานในคดีอาญาเป็นขั้นตอนในการที่ศาลใช้วินิจฉัยหรือคัดเลือกพยานหลักฐานขึ้นใดสามารถใช้ในการนำสืบในชั้นศาล โดยเบื้องต้นพยานทุกชนิดมีคุณสมบัติบ่งชี้ถึงข้อพิพาทในคดียอมรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้^{๓๐} แต่มีข้อยกเว้นว่าหากมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายห้ามมิให้รับฟังหรือ

^{๒๘} คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย, แนวทางการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (กรุงเทพฯ: มาตา การพิมพ์, ๒๕๕๙), หน้า ๕๓.

^{๒๙} ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาวิจัย เรื่อง สิทธิของผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา (๒๕๔๐), หน้า ๑๔๗-๑๕๙.

^{๓๐} พร้อมพรรณ ชลถาวรพงศ์, “การรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๐), หน้า ๒๕

เรียกว่าบทัตถพยานซึ่งมีที่มาจากกฎเกณฑ์การรับฟังพยานหลักฐานที่ดีที่สุด^{๓๑} ได้แก่ บทัตถพยานที่เป็นเท็จหรือพยานหลักฐานปลอม บทัตถพยานหลักฐานฟุ่มเฟือย บทัตถพยานหลักฐานที่เกิดขึ้นหรือได้มาโดยมิชอบ บทัตถพยานบอกเล่า บทัตถพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับประวัติอาชญากรรมหรือความประพฤติในทางชั่วร้ายของจำเลย บทัตถพยานหลักฐานที่แสดงถึงพฤติกรรมทางเพศของผู้เสียหายในคดีเกี่ยวกับเพศ และบทัตถพยานบุคคลในคดีอาญา

๖. วิเคราะห์ปัญหาความร่วมมือระหว่างประเทศในการสืบสวนสอบสวนของประเทศไทย

สภาพการณ์ของประเทศไทยในปัจจุบันพบว่าการก่ออาชญากรรมมีความซับซ้อนมากขึ้น โดยผู้กระทำความผิดมีความเชี่ยวชาญและในหลายกรณีได้รับการฝึกอบรมจากองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ทั้งยังมีความผิดที่มีลักษณะเป็นอาชญากรรมข้ามชาติสูงขึ้น ทำให้ความจำเป็นในการประสานความร่วมมือในคดีอาญาเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนมีมากขึ้น โดยมีกฎหมายหลักที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือในคดีอาญาคือ พระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ.๒๕๓๕ โดยตามพระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดให้อัยการสูงสุดเป็นผู้ประสานงานกลางในการร้องขอและรับคำร้องเกี่ยวกับความร่วมมือในคดีอาญา

อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์บุคคลผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการสืบสวนสอบสวนพบว่ายังมีปัญหาในทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นโดยทางกลุ่มผู้ศึกษาได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องหลักในสามอาชีพคือ เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ และ พนักงานอัยการ เนื่องจากเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการสืบสวนสอบสวนอย่างใกล้ชิด ซึ่งจากการสัมภาษณ์ พันตำรวจโท นิยม กาเซ็ง ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับปัญหาความร่วมมือระหว่างประเทศในการสืบสวนสอบสวนสรุปได้ดังนี้^{๓๒}

(๑) ในทางปฏิบัติพบว่า ภาษาที่ใช้ในการแสวงหาพยานหลักฐานมีความแตกต่างกัน ทั้งภาษาที่ใช้สื่อสาร และศัพท์ทางนิติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม การบรรยายรูปคดี และการปรับสำนวนภาษาให้ตรงกันกับการรับฟังในชั้นศาล ทำให้เกิดการสื่อสารที่คลาดเคลื่อน และได้รับความช่วยเหลือแบบที่ไม่ตรงความต้องการของหน่วยงาน

(๒) บทบัญญัติ นิยาม ข้อกล่าวหาและบทลงโทษที่แตกต่างกัน ทำให้คดีอาญาของแต่ละประเทศสนใจ มีน้ำหนักและความสำคัญแตกต่างกัน ส่งผลให้การลงนามสนธิสัญญาและความร่วมมือโดยตรงระหว่างตำรวจในการแลกเปลี่ยนความคิด ความร่วมมือทางการสืบสวน ตลอดจนการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ข่าวกรอง เป็นไปด้วยความยากลำบาก บางกรณีเป็นปัญหาเพราะตัวบทกฎหมายไม่เอื้อ หรือ ปฏิบัติตามได้ยาก

^{๓๑} เข็มชัย ชุตินวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน (กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, ๒๕๕๗), หน้า ๑๘๑.

^{๓๒} สัมภาษณ์ พ.ต.ท.นิยม กาเซ็ง สว.ฝ่ายตำรวจสากลฯ ๒ บก.ตท. วันเสาร์ที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๕ เวลา ๑๕.๐๐ น.

(๓) การเปลี่ยนแปลง แต่งตั้ง โยกย้ายของเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานทำให้การติดตามสืบสวนสอบสวนขาดความต่อเนื่อง ลำช้า และไม่มีกรอบกำหนดเวลาที่ชัดเจน

(๔) อายุความบางคดีไม่สัมพันธ์กันกับความเสียหายที่เกิดขึ้น และไม่คุ้มค่ากับการลงทุนในการสืบสวนสอบสวนระหว่างประเทศ

(๕) ช่องทางในการประสานงานผ่านทางองค์การตำรวจอาชญากรรมระหว่างประเทศ (International Criminal Police Organization: ICPO หรือ INTERPOL) เป็นการสื่อสารระหว่างกัน เพื่อตรวจสอบถิ่นที่อยู่ การระบุตัวตน และการประสานงานแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งแม้ว่าจะมีความรวดเร็ว แต่ประเทศต่างๆยังมีข้อจำกัดในการนำสืบพยานที่เป็นเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงาน เพราะไม่ใช่ประจักษ์พยานโดยตรง และการสอบสวนปากคำตำรวจที่เกี่ยวข้อง ไม่มีระเบียบกฎหมายรองรับ และเพิ่มภาระงานให้แก่เจ้าหน้าที่

(๖) การสืบสวนสอบสวนบางรายการ สามารถกระทำผ่านระบบฐานข้อมูลได้ เช่น ระบบฐานข้อมูลใน INTERPOL จึงสามารถลดขั้นตอนการตรวจสอบได้อย่างมาก อย่างไรก็ตาม ข้อมูลนั้นๆ เป็นของแต่ละประเทศ ซึ่งจำเป็นต้องปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบันในขณะที่เชื่อมโยงกับระบบตำรวจสากล ดังนั้น แม้ว่าจะได้ข้อมูลในชั้นสืบสวนแล้ว เจ้าหน้าที่ฝ่ายตำรวจสากล จะต้องประสานงานเพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูลดังกล่าวด้วย

(๗) การประสานกับประเทศในกลุ่มยุโรป มีระเบียบข้อจำกัดที่ค่อนข้างมาก ต้องดำเนินการผ่านช่องทางทางการทูตก่อน และตำรวจในหลายประเทศมีโครงสร้างหน้าที่การทำงาน ไม่เหมือนกับประเทศไทย โดยเฉพาะอาชญากรรมเฉพาะทาง และอาชญากรรมข้ามชาติซึ่งมักมีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรงที่ไม่ใช่ตำรวจ ในขณะที่ประเทศไทย ตำรวจมีอำนาจสืบสวนสอบสวนที่กว้างขวางมากกว่า

(๘) แต่การรวบรวมพยานหลักฐานในต่างประเทศให้เป็นไปตามห่วงโซ่การคุ้มครองพยานหลักฐาน (Chain of Custody) ทำได้ยากลำบาก และมีขั้นตอนปฏิบัติมากมายหลายชั้น ทำให้เกิดความล่าช้า และไม่ทันต่อการใช้งาน

(๙) การรวบรวมพยานหลักฐานทางดิจิทัล ยังทำได้ยาก เนื่องจากกลไกความร่วมมือมีน้อย โดยเฉพาะการประสานงานกับประเทศผู้ให้บริการด้านสื่อสังคมออนไลน์ (Social media)

(๑๐) จำนวนประเทศที่ลงนามกับไทยตามสนธิสัญญาว่าด้วยความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา มีจำนวนน้อยมาก เมื่อเทียบกับจำนวนประเทศที่ต้องแลกเปลี่ยนพยานหลักฐานทางคดีอาญา

สำหรับการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับปัญหาความร่วมมือในคดีอาญา เกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนสรุปได้ดังนี้^{๓๓}

(๑) การขอความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา เป็นการดำเนินการในรูปแบบทางการตาม บทบัญญัติแห่งกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง จึงทำให้มีขั้นตอนในการดำเนินการหลายขั้นตอน เกี่ยวข้อง กับหน่วยงานของรัฐหลายหน่วยงาน ทั้งภายในประเทศผู้ร้องขอและประเทศผู้รับคำร้องขอ จึงใช้ระยะเวลา ค่อนข้างนาน อีกทั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักต่างตอบแทน ซึ่งผู้ประสานงานกลางของหน่วยงานต่างประเทศจะ พิจารณาที่จะให้ความช่วยเหลือหรือไม่จากการให้ความช่วยเหลือของทางการไทยด้วย ซึ่งบางกรณีอาจไม่ได้รับความช่วยเหลือ

(๒) ตามที่พระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ. ๒๕๓๕ และที่แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา ๓๗ ประกอบกับระเบียบของผู้ประสานงานกลางว่าด้วยการให้ความช่วยเหลือและการขอความช่วยเหลือ ตามกฎหมายว่าด้วยความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ. ๒๕๓๗ ข้อ ๑๗ ได้กำหนดให้การจัดทำ คำร้องขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศ รวมถึงเอกสารประกอบคำร้องขอดังกล่าวจะต้องทำคำแปลเป็นภาษา ของประเทศผู้รับคำร้องขอหรือภาษาอังกฤษที่ได้รับรองความถูกต้องด้วย ซึ่งกรมสอบสวนคดีพิเศษยังขาดแคลน บุคลากรที่จะสามารถทำการแปลและรับรองการแปลเอกสารเป็นภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากภาษา ของประเทศผู้รับคำร้องขอไม่ใช่ภาษาอังกฤษ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะต้องดำเนินการจัดจ้างแปลจากเงินใน มาตรา ๓๑ แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. ๒๕๔๗ ตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการ จัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. ๒๕๖๐ ซึ่งมีความยุ่งยากและใช้งบประมาณในการแปลค่อนข้างสูง

(๓) กฎหมายภายในของประเทศไทยและประเทศผู้รับคำร้องขอในแต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน การขอ ความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญาจะต้องเป็นการร้องขอความช่วยเหลือในความผิดที่เป็นความผิดสอง รัฐ แต่ในหลายประเทศไม่มีความผิดตามที่กฎหมายไทยบัญญัติ เช่น ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๑๒ หรือความผิดตามพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๔๒ และในกรณีที่เป็นการร้อง ขอเอกสารหลักฐาน ในบางประเทศกำหนดให้มีหมายศาล เช่น ออสเตรเลีย อีกทั้งระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด สำหรับการเก็บรักษาเอกสารของแต่ละประเทศก็ไม่เท่ากัน เช่น สิงคโปร์กำหนดให้เก็บรักษาเอกสารทางการเงินไว้ เป็นเวลา ๕ ปี ฮองกง ๗ ปี ดังนั้น เมื่อจะร้องขอให้เอกสารหลักฐาน พนักงานสอบสวนคดีพิเศษจึงต้องพิจารณาใน เรื่องดังกล่าวด้วย

^{๓๓} สัมภาษณ์ พันตำรวจตรี จตุพล บงกขมาศ ผู้อำนวยการกองกิจการต่างประเทศและคดีอาชญากรรมระหว่างประเทศ

(๔) การโยกย้ายพนักงานสอบสวนคดีพิเศษที่รับผิดชอบประสานงานขอความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา ทำให้ไม่มีผู้รับผิดชอบในการตอบข้อซักถามของผู้ประสานงานกลางต่างประเทศในเวลาต่อมา อีกทั้งในบางคดีพนักงานสอบสวนคดีพิเศษไม่สามารถตอบคำถามให้ตรงประเด็นตามที่ ผู้ประสานงานกลางของประเทศผู้รับคำร้องขอ ทำให้ผู้ประสานงานกลางของประเทศผู้รับคำร้องขอต้องถามไปมาหลายครั้งและเสียเวลาในการดำเนินการมาก นอกจากนี้ ในคดีที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษสรุปสำนวนส่งพนักงานอัยการแล้ว โดยไม่รอผลการดำเนินการขอความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา แต่ไม่แจ้งขอยุติการร้องขอความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา ทำให้ผู้ประสานงานกลางทั้งของไทยและประเทศผู้รับคำร้องขอไม่ทราบเรื่อง ก็อาจเป็นปัญหาต่อความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานในอนาคต

(๕) มาตรา ๔๑ แห่งพระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ. ๒๕๓๕ และที่แก้ไขเพิ่มเติม บัญญัติว่า การรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาจากต่างประเทศให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม พยานหลักฐานที่ได้มาจากช่องทางการขอความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญาเป็นพยานหลักฐานที่ได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย จึงไม่มีเหตุที่ศาลจะไม่รับฟัง อย่างไรก็ตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๓ กำหนดให้การสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณา ให้ใช้ภาษาไทย ดังนั้น หากจะนำเอกสารที่ได้จากการขอความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญามาประกอบสำนวนสู่ศาล จึงต้องแปลเอกสารดังกล่าวเป็นภาษาไทยด้วย

นอกจากนี้ การสัมภาษณ์พนักงานอัยการผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาชญากรรมข้ามชาติ^{๓๔} ก็ได้ให้ความเห็นไปในทำนองเดียวกันดังนี้

(๑) ในการขอความร่วมมือ ในประเทศที่ไม่ได้ใช้ภาษาอังกฤษ มีปัญหาว่าผู้แปลที่เป็นเอกชนจะแปลถูกต้องตามภาษากฎหมายหรือไม่อย่างไร และทางอัยการไทยก็ไม่สามารถตรวจสอบความถูกต้องของภาษาที่ไม่ใช่ภาษาอังกฤษได้นัก

(๒) ในการขอความร่วมมือ บางประเทศมีสนธิสัญญากับประเทศไทย แต่บางประเทศไม่มีสนธิสัญญา จึงมีปัญหที่เกิดขึ้นคือไม่ได้รับการตอบรับหรือการให้ความร่วมมือระหว่างประเทศที่มากพอ บางกรณีก็จะมาในรูปแบบของการที่ไม่ตอบคำถาม เพราะไม่มีสภาพบังคับที่ต้องให้ความร่วมมือ ซึ่งทางแก้โดยปกติแล้วทางอัยการเคยทำข้อตกลงสัญญาต่างตอบแทนในทำนองที่ว่าถ้าประเทศนั้นให้ความร่วมมือดี ในอนาคตถ้าประเทศดังกล่าวขอความร่วมมือมา ทางไทยก็จะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีกลับไปเช่นเดียวกัน แต่ในทางปฏิบัติ พนักงานอัยการส่วนมากจะให้ความร่วมมือดีกับทุกประเทศถึงแม้ว่าบางประเทศกลับไม่ให้ความร่วมมือกับเรามาก่อนก็ตาม

^{๓๔} ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ให้ระบุนาม

(๓) เมื่อต่างประเทศขอความร่วมมือมาที่ประเทศไทย พนักงานอัยการก็จะติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่ต้องการ แต่บางหน่วยงานก็ไม่ให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ และใช้เวลานานมาก ในการดำเนินการแต่ละครั้ง

(๔) ปัญหาอีกอย่างหนึ่งคือเรื่องค่าใช้จ่ายในการสืบสวนสอบสวน คดีตัวอย่างที่เพิ่งเกิดขึ้นคือทางประเทศเกาหลีขอให้พยานคนไทยเดินทางไปขึ้นศาลที่ประเทศเกาหลี พยานไม่มีปัญหาใดๆ แต่ค่าใช้จ่ายในการเดินทางประเทศเกาหลีบอกว่าให้คนไทยสำรองจ่ายเงินไปก่อน สุดท้ายพยานคนไทยดังกล่าวก็ไม่สามารถไปเป็นพยานได้ เนื่องจากภาระทางการเงิน

จากบทสัมภาษณ์ดังกล่าวอาจสรุปได้ว่าการดำเนินการตามพระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ.๒๕๓๕ ยังมีปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งปัญหาด้านกฎหมาย และปัญหาในทางปฏิบัติ ทั้งนี้ในทางกฎหมายยังขาดกฎหมายลำดับรองในรายละเอียดเกี่ยวกับความร่วมมือในคดีอาญา เนื่องจากภายหลังจากที่ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว มีการออกกฎกระทรวงเพียงสองฉบับในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ ซึ่งมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับรายละเอียดในการการส่งตัวบุคคลซึ่งถูกคุมขังในประเทศไทยไปเบิกความในประเทศผู้ร้องขอ การรับตัวบุคคลซึ่งถูกคุมขังในประเทศผู้ร้องขอมาเบิกความในประเทศไทย และ เรื่องค่าใช้จ่ายต่างๆ เท่านั้น แต่ยังไม่ได้มีการวางกฎเกณฑ์ในเรื่องอื่นๆที่จำเป็น เช่น การแปลเอกสาร การดำเนินการเกี่ยวกับพยานหลักฐานดิจิทัล และรายละเอียดเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของผู้ประสานงานกลาง นอกจากนี้ การที่ประเทศไทยมีสนธิสัญญาความร่วมมือทางอาญากับประเทศต่างๆน้อยรายยังทำให้ขาดแนวปฏิบัติเกี่ยวกับความร่วมมือที่ชัดเจนและขาดสภาพบังคับในการปฏิบัติตาม

สำหรับปัญหาในทางปฏิบัติ สรุปได้ว่าประเทศไทยยังขาดเจ้าหน้าที่ที่มีความเข้าใจในการดำเนินการประสานงานเรื่องความร่วมมือในคดีอาญา ทั้งนี้ในทางปฏิบัติยังมีข้อจำกัดในการนำสืบพยานที่เป็นเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงาน เพราะไม่ใช่ประจักษ์พยานโดยตรง ทำให้ไม่สามารถรับฟังเพื่อเอาผิดกับผู้กระทำความผิดได้

๗. แนวทางการดำเนินการของต่างประเทศ

จากการศึกษาปัญหาทางกฎหมาย และ ปัญหาทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นในประเทศไทย จึงจำเป็นต้องศึกษาเปรียบเทียบแนวทางในการตรากฎหมาย และการดำเนินการทางปฏิบัติในเรื่องความร่วมมือในคดีอาญาระหว่างประเทศของประเทศอื่น เพื่อค้นหาแนวทางที่อาจนำมาใช้ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศไทย โดยประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรป และ ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นประเทศที่มีอัตราการดำเนินคดีอาชญากรรมข้ามชาติที่สูง และ ในคดีสำคัญหลายคดีก็สามารถประสานความร่วมมือจนฟ้องร้องดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดเป็นผลสำเร็จ จึงถือเป็นต้นแบบที่ดีในการศึกษาเรื่องดังกล่าว

(๗.๑) แนวทางในการร่วมมือในคดีอาญาเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนของสหภาพยุโรป

ความร่วมมือทางอาญาระหว่างประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว เนื่องมาจากการร่วมแก้ไขปัญหาอาชญากรรมในกลุ่มประเทศยุโรปภายใต้สนธิสัญญามาสทริชท์ (Treaty of Maatricht) ซึ่งกำหนดให้การร่วมมือทางกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นวัตถุประสงค์หลักของผลประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มประเทศสมาชิกสหภาพยุโรป โดยกลไกทางกฎหมายหลักที่เกี่ยวข้องกับการร่วมมือในคดีอาญาซึ่งกันและกันของกลุ่มประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปได้กำหนดอยู่ภายใต้บังคับของอนุสัญญาสหภาพยุโรปว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันเรื่องทางอาญา ปี ค.ศ. ๑๙๕๙ (the Council of Europe Convention of ๑๙๕๙ on Mutual Assistance in Criminal Matters) ซึ่งมีการแก้ไขเพิ่มเติมโดย Protocol ปี ค.ศ. ๑๙๗๘ และอนุสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันเรื่องทางอาญาระหว่างกลุ่มประเทศสมาชิกสหภาพยุโรป (Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters Between the EU countries) โดยหลักแล้วการร้องขอความช่วยเหลือทางกฎหมายทุกประเทศในกลุ่มประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปต้องอยู่ใต้หลักการของอนุสัญญาดังกล่าว โดยมีหลักการสำคัญคือให้มีผู้ประสานงานกลางในการประสานความร่วมมือ นอกจากนี้ยังมีกลไกเรื่องหมายจับยุโรป (European Arrest Warrant) อันเป็นกลไกในการจับกุมและส่งตัวผู้ต้องหาหรือผู้กระทำความผิดระหว่างกลุ่มประเทศสมาชิกสหภาพยุโรป

อนุสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันเรื่องทางอาญาระหว่างกลุ่มประเทศสมาชิกสหภาพยุโรป ซึ่งเป็นความพยายามในการพัฒนาความร่วมมือทางอาญาระหว่างประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปมีเป้าหมายเพื่อทำให้เกิดความช่วยเหลือและร่วมมือระหว่างนักกฎหมาย ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ศุลกากรในเรื่องทางอาญาหรือเพื่อให้เกิดความร่วมมือที่สะดวกยิ่งขึ้น รวมทั้งเพื่อทำให้ความร่วมมือทางกฎหมายระหว่างกลุ่มประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น บทบัญญัติที่สำคัญของอนุสัญญานี้ เช่น^{๓๔} อนุญาตให้มีการส่งคำร้องขอโดยตรงระหว่างหน่วยงานทางตุลาการของประเทศสมาชิก ให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างประเทศสมาชิกโดยตรง อนุญาตให้ใช้วิธีการ Controlled Delivery ในการปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติ ให้มีการจัดส่งเอกสารที่ใช้ในชั้นศาลจากประเทศสมาชิกด้วยกันโดยวิธีการไปรษณีย์ เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องอาจถูกย้ายชั่วคราวไปทำงานในประเทศสมาชิกซึ่งการสอบสวนเกิด เจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมอาจรับฟังพยานหรือผู้เชี่ยวชาญโดยวิธีการ Video Conference กำหนดวิธีการใช้มาตรการจัดตั้งทีมสืบสวนร่วม (Joint Investigation Team) ระหว่างสองประเทศหรือมากกว่าสำหรับวัตถุประสงค์เฉพาะและภายในระยะเวลาชั่วคราว เป็นต้น

^{๓๔} Europa, **Mutual assistance in criminal matters between EU countries** [online], accessed ๓๐ June ๒๐๒๒. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/mutual-assistance-in-criminal-matters-between-eu-countries.html>

นอกจากนี้ในกลุ่มประเทศสหภาพยุโรปยังมีหมายจับยุโรปเป็นกลไกสำคัญในการจับกุมและส่งตัวผู้กระทำความผิดระหว่างประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปโดยมีพื้นฐานจากหลักการยอมรับตามคำพิพากษา (Mutual recognition of judicial decisions) หมายจับยุโรปคือ หมายจับที่มีผลใช้บังคับกับทุกประเทศสมาชิกสหภาพยุโรป ดังนั้นเมื่อมีการออกหมายจับดังกล่าวจะมีผลผูกพันให้ประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปที่ได้รับการร้องขอจะต้องทำการจับกุมและส่งตัวผู้ต้องสงสัยในคดีอาญาให้กับประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปที่ร้องขอ ทั้งนี้หมายจับยุโรปนั้นจะออกได้เฉพาะแต่การกระทำความผิดอาญาเท่านั้น หมายจับยุโรปมีความแตกต่างกับสนธิสัญญาส่งผู้ร้ายข้ามแดนระหว่างกลุ่มประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปโดยสามารถใช้กับความผิดที่หลากหลาย เช่น ความผิดทางการเมือง ความผิดทางทหาร ไม่มีข้อยกเว้นเกี่ยวกับการส่งตัวคนสัญชาติตนข้ามพรมแดนให้ประเทศอื่น และไม่มีข้อจำกัดว่าจะต้องเป็นการกระทำความผิดซึ่งเป็นความผิดสองรัฐ

ข้อดีของหมายจับยุโรป^{๓๖} คือสามารถดำเนินการได้เร็ว สะดวกในการส่งมอบตัวผู้กระทำความผิด การจัดทำคำร้องไม่ยุ่งยาก ไม่ต้องคำนึงว่าต้องเป็นความผิดตามกฎหมายของทั้งสองประเทศหรือกระทำความผิดตามข้อกฎหมายของประเทศที่เข้าไปหลบซ่อนหรือไม่ ลดการแทรกแซงทางการเมืองเพราะสามารถจับกุมและส่งตัวผู้ต้องหาในคดีความผิดทางการเมือง หรือทางทหารได้โดยไม่มีข้อยกเว้น

(๗.๒) แนวทางในการร่วมมือในคดีอาญาเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนของสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกามีสนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันทางอาญา (Mutual Legal Assistance Treaties) ซึ่งเข้าตกลงกับประเทศอื่น ๆ กว่า ๗๒ ประเทศทั่วโลก โดยทั่วไปแล้วสนธิสัญญานี้กำหนดให้ประเทศผู้ได้รับคำร้องขอต้องให้ความช่วยเหลือบางประการหรือส่งมอบหลักฐานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเอกสาร บันทึก และคำให้การแก่ประเทศผู้ร้องขอ ทั้งนี้เมื่อเป็นไปตามเงื่อนไขในสนธิสัญญา โดยให้มีการประสานงานผ่านการตั้งผู้ประสานงานกลาง (Central Authority) ในแต่ละประเทศเพื่อจัดการเกี่ยวกับคำร้องขอพยานหลักฐานเพื่อใช้ในการสืบสวนทางอาญา การดำเนินคดี และกระบวนการอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยในสนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันทางอาญาซึ่งประเทศสหรัฐอเมริกาเข้าร่วมเป็นภาคีนั้นกำหนดให้อัยการสูงสุดของสหรัฐเป็นผู้ประสานงานกลาง^{๓๗}

^{๓๖} ทรงศักดิ์ รักศักดิ์สกุล, การบังคับใช้กฎหมายต่ออาชญากรข้ามชาติ : ศึกษาความเป็นไปได้ในการดำเนินการตามหมายจับในกลุ่มประเทศอาเซียนที่มีประสิทธิภาพ, หน้า ๒๙-๓๖

^{๓๗} Office of International Affairs Criminal Division United States Department of Justice, **Mutual Legal Assistance Treaties of the United States** [online], accessed ๓๐ June ๒๐๒๒. Retrieved from: <https://www.justice.gov/criminal-oia/file/1498806/download>

นอกจากความตกลงทวิภาคีแล้ว ยังมีความตกลงหลายฝ่ายเกี่ยวกับความช่วยเหลือหรือร่วมมือทางอาญาที่ประเทศสหรัฐอเมริกาเข้าเป็นภาคีไม่ว่าจะเป็นอนุสัญญากับสหภาพยุโรปเรื่องอาชญากรรมไซเบอร์ (The Council of Europe Convention on Cybercrime (the Budapest Convention)) กับสภายุโรป อนุสัญญาอินเตอร์อเมริกาเรื่องความช่วยเหลือซึ่งกันและกันทางอาญา (The Inter-American Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters (the OAS MLAT)) อนุสัญญาเรื่องการต่อสู้การให้สินบนในเจ้าหน้าที่รัฐต่างประเทศในธุรกรรมทางธุรกิจระหว่างประเทศ (The Convention on Combatting Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions) และเข้าเป็นภาคีกับสหประชาชาติ คือ อนุสัญญาต่อต้านการทุจริต (The Convention Against Corruption (UNCAC)) อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการลักลอบค้ายาเสพติดและวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท (The Convention Against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances (the ๑๙๘๘ Vienna Convention)) อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร (The Convention Against Transnational Organized Crime (UNTOC)) และอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการปราบปรามการสนับสนุนทางการเงินของผู้ก่อการร้าย (The International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism)

๘. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่า การดำเนินการตามพระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ. ๒๕๓๕ ยังมีปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งปัญหาด้านกฎหมาย และปัญหาในทางปฏิบัติ ทั้งนี้ในทางกฎหมายยังขาดกฎหมายลำดับรองในรายละเอียดเกี่ยวกับความร่วมมือในคดีอาญา เนื่องจากภายหลังจากที่ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้แล้ว มีการออกกฎกระทรวงเพียงสองฉบับในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ ซึ่งมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับรายละเอียดในการส่งตัวบุคคลซึ่งถูกคุมขังในประเทศไทยไปเบิกความในประเทศผู้ร้องขอ การรับตัวบุคคลซึ่งถูกคุมขังในประเทศผู้ร้องขอมาเบิกความในประเทศไทย และเรื่องค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เท่านั้น แต่ยังไม่ได้มีการวางกฎเกณฑ์ในเรื่องอื่น ๆ ที่จำเป็น เช่น การแปลเอกสาร การดำเนินการเกี่ยวกับพยานหลักฐานดิจิทัล และ รายละเอียดเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของผู้ประสานงานกลาง นอกจากนี้ การที่ประเทศไทยมีสนธิสัญญาความร่วมมือทางอาญากับประเทศต่าง ๆ น้อยรายยังทำให้ขาดแนวปฏิบัติเกี่ยวกับความร่วมมือที่ชัดเจนและขาดสภาพบังคับในการปฏิบัติตาม

สำหรับปัญหาในทางปฏิบัติ พบว่าประเทศไทยยังขาดเจ้าหน้าที่ที่มีความเข้าใจในการดำเนินการประสานงานเรื่องความร่วมมือในคดีอาญา ทั้งนี้ในทางปฏิบัติยังมีข้อจำกัดในการนำสืบพยานที่เป็นเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงาน เพราะไม่ใช่ประจักษ์พยานโดยตรง ทำให้ไม่สามารถรับฟังเพื่อเอาผิดกับผู้กระทำความผิดได้ซึ่งจากการศึกษา

เปรียบเทียบกฎหมาย และ แนวทางในการดำเนินการในประเทศกลุ่มสหภาพยุโรป และ สหรัฐอเมริกพบว่า มีแนวทางที่ประเทศไทยอาจนำมาใช้เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวได้ดังนี้

(๑) ประเทศไทยควรมีการทำสนธิสัญญาระหว่างประเทศในทางอาญากับประเทศต่างๆมากขึ้น เพื่อให้ร่วมมือระหว่างประเทศในคดีอาญาเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวน เป็นไปอย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เมื่อทำการเปรียบเทียบแล้ว พบว่าประเทศไทยมีการทำสนธิสัญญาความร่วมมือในคดีอาญากับประเทศต่างๆ เพียง ๗ ประเทศ ในขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกามีการทำสนธิสัญญาความร่วมมือในคดีอาญากับประเทศต่างๆ ถึง ๗๒ ประเทศทั่วโลก ซึ่งทำให้สหรัฐอเมริกามีแนวปฏิบัติที่ชัดเจนและสภาพบังคับในการขอความร่วมมือในคดีอาญาที่ดีกว่า ในขณะที่ประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรปก็มีกติกาสหประชาชาติความร่วมมือแบบพหุภาคีในภูมิภาคของตน ทั้งยังมีสนธิสัญญาในรายประเทศที่มากกว่าประเทศไทย โดยในระยะแรกอาจเริ่มจากการทำสนธิสัญญากับประเทศที่มีสถิติผู้กระทำความผิดในขอบเขตอำนาจของประเทศไทยในจำนวนมากก่อน ซึ่งทางเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องยังไม่ได้มีการเก็บสถิติในเรื่องดังกล่าวเท่าที่ควร

(๒) รัฐควรมีการแก้ไขกฎหมาย ทั้งตามพระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ. ๒๕๓๕ และ กฎหมายลำดับรอง โดยควรมีการระบุในเรื่องของอำนาจของผู้ประสานงานกลางให้มีความชัดเจนและสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบันมากกว่านี้ รวมทั้งควรมีการกำหนดในเรื่องการจัดตั้งคณะทำงานขึ้น ในแนวทางเดียวกับคณะทำงานเฉพาะกิจ (task force) ในสหรัฐอเมริกา หรือ ทีมสืบสวนร่วม (Joint Investigation Team) ของสหภาพยุโรป เนื่องจากการจัดตั้งคณะทำงานดังกล่าวสามารถสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆของรัฐได้ดีกว่าการจัดทำบันทึกข้อตกลง (Memorandum of Understanding) นอกจากนี้ยังควรกำหนดรายละเอียดต่าง ๆ ในกฎกระทรวงทั้งในเรื่องการจัดการแปลเอกสาร และพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งจะทำให้เจ้าหน้าที่มีกรอบการดำเนินงานที่ชัดเจนขึ้น

(๓) หน่วยงานต่าง ๆ ควรมีการจัดทำแนวทางการสืบสวนสอบสวนระหว่างประเทศเพื่อให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายอย่างถูกต้อง และพยานหลักฐานที่ได้มาสามารถใช้ในการฟ้องร้องบังคับคดีในศาลได้จริง เนื่องจากหลายหน่วยงานในประเทศไทยมีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนของเจ้าหน้าที่ในปริมาณมาก ทำให้ขาดเจ้าหน้าที่ผู้ชำนาญการในการประสานความร่วมมือ การจัดทำแนวทาง (Guideline) จะทำให้เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานใหม่มีแนวทางที่ชัดเจนในการดำเนินงานและสามารถป้องกันปัญหาพยานหลักฐานต้องห้ามมิให้รับฟังได้มากยิ่งขึ้น

รายชื่อสมาชิก กลุ่ม ๑ การเวก
 หลักสูตรการบริหารงานยุติธรรมระดับสูง รุ่นที่ ๑๓ (ยธส.๑๓)
 ระหว่างวันที่ ๗ เมษายน – ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๕
 การฝึกอบรมรูปแบบผสมผสาน ณ วิทยาลัยกิจการยุติธรรม สำนักงานกิจการยุติธรรม
 และรูปแบบออนไลน์ ผ่านระบบ Cisco Webex Meetings

ที่	ชื่อ – สกุล	ตำแหน่ง – สังกัด
๑	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ณัฏพล จิตติรัตน์	รองคณบดี คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๒	นายณัฐชนาท์ พิบูลย์สมบัติ	ผู้อำนวยการสำนักเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน
๓	พลเอก นายแพทย์ ประจักษ์ บุญจิตต์พิมล	กรรมการผู้จัดการ บริษัท มินบุรี การแพทย์ จำกัด
๔	นางสาวพวงทิพย์ นวลขาว	ผู้อำนวยการกองพัฒนาการคุ้มครองประพฤติก กรมคุ้มครองประพฤติก
๕	นางสาววิลาสินี ศุภวิรัชปัญญา	อัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายการสอบสวน ๓ สำนักงานการสอบสวน สำนักงานอัยการสูงสุด
๖	นายศุภชัย บำรุงศรี	นิติกรเชี่ยวชาญ กองบริหารภาษีธุรกิจขนาดใหญ่ กรมสรรพากร
๗	นายสัจจา เขม้นงาน	ตุลาการศาลปกครองเชียงใหม่ สำนักงานศาลปกครอง
๘	พันตำรวจเอก สันตภณวิทย์ มากช่วย	รองผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัดชุมพร ตำรวจภูธรภาค ๘ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
๙	นายสิทธิพร คงหอม	นายอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี กรมการปกครอง
๑๐	นางสาวอรุณศรี วิชชาวุธ	ผู้อำนวยการกลุ่มบริหารทรัพยากรบุคคล กรมสอบสวนคดีพิเศษ